

Rapportage

Onderzoek investering in leermiddelen
in het basisonderwijs

In opdracht van: GEU

Contactpersonen: Henk van der Linden

Utrecht, mei 2008

DUO MARKET RESEARCH

drs. Liesbeth van der Woud

drs. Vincent van Grinsven

Postbus 681

3500 AR Utrecht

030 263 1080 (t)

030 261 6944 (f)

info@duomarketresearch.nl

www.duomarketresearch.nl

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	2
2	ONDERZOEKSDOELSTELLING	3
3	ONDERZOEKSOPZET EN UITVOERING	4
3.1	Onderzoeksopzet	4
3.2	Onderzoeksdoelgroepen en steekproefsamenstelling	5
3.3	Vragenlijst	7
4	RESULTATEN	8
4.1	Werken met leermiddelen van 8 jaar of ouder	8
4.2	Investeringsredenen.....	12
4.3	Vervangingsfrequentie van methoden.....	14
4.4	Reacties op diverse stellingen.....	18
4.5	Investering in leermiddelen.....	26
4.6	Het bestuur	30
4.7	De duur van het keuzeproces.....	32
5	SAMENVATTING	34
6	CONCLUSIES.....	38

1 INLEIDING

De uitgeverijen Zwijsen, Malmberg, ThiemeMeulenhoff, Bekadidact en Wolters-Noordhoff doen al geruime tijd jaarlijks gezamenlijk onderzoek naar het gebruik van lesmethoden in het basisonderwijs.

Met het onderzoek verkrijgen de uitgeverijen inzicht in het gebruik van leermiddelen en de verschuivingen die zich op de leermiddelenmarkt voordoen. Tevens wordt bij het onderzoek per school vastgelegd welke methoden/edities de school gebruikt zodat een bestand resteert met behulp waarvan de uitgeverijen de marketing inrichten.

Uit deze onderzoeken blijkt telkens dat een groot deel van de basisscholen met verouderde lesmethoden (8 jaar of ouder) werkt en dat deze langer worden gebruikt dan financieel noodzakelijk is. De vraag rijst nu om welke redenen basisscholen de door hen gebruikte lesmethoden niet eerder actualiseren. In het verlengde daarvan vraagt de GEU zich tevens af hoe het komt dat het bestedingsniveau in het primair onderwijs überhaupt laag is: het betreft niet alleen methoden, maar ook andere educatieve materialen zoals educatieve software die geen onderdeel uitmaakt van een methode, educatief speelleermateriaal, educatieve spellen en overige aanvullende materialen.

In dit kader heeft DUO MARKET RESEARCH in opdracht van de GEU een aanvullend onderzoek verricht. Dit rapport bevat de resultaten van het onderzoek.

2 ONDERZOEKSDOELSTELLING

De onderzoeksdoelstellingen luiden:

- *Achterhalen om welke redenen basisscholen met verouderde lesmethoden werken en achterhalen om welke redenen basisscholen lesmethoden langer gebruiken dan financieel noodzakelijk is;*
- *Achterhalen of basisscholen van mening zijn dat zij met verouderde lesmethoden werken;*
- *Achterhalen om welke redenen basisscholen voorzichtig zijn als het gaat om investeren in educatieve materialen.*

3 ONDERZOEKSOPZET EN UITVOERING

3.1 Onderzoeksopzet

Er is gestart met een kwalitatief onderzoek ter voorbereiding van een kwantitatief onderzoek. De uitkomsten van het kwalitatief onderzoek zijn gebruikt als input voor het kwantitatief onderzoek.

Kwalitatief onderzoek

Het kwalitatief onderzoek had als doel om alle mogelijke redenen in kaart te brengen die meespelen bij het niet vernieuwen van lesmethoden terwijl dat financieel gezien wel mogelijk zou moeten zijn en bij het voorzichtige investeringsgedrag inzake educatieve materialen.

Het kwalitatieve onderzoek is uitgevoerd door middel van single interviews, omdat het gaat om een gevoelig onderwerp (financiën, investeringsbeleid, werken met verouderd materiaal).

Kwantitatief onderzoek

Het kwantitatieve onderzoek is online verricht waarbij we gebruik hebben gemaakt van ons eigen onderwijsadressenbestand.

Het veldwerk voor het onderzoek is als volgt verlopen:

- (Adjunct)directeuren en intern begeleiders ontvingen een e-mail met een korte uitnodiging tot deelname aan het onderzoek. In deze e-mail is een persoonlijke URL verwerkt waarmee de deelnemer de vragenlijst kon activeren. Elke respondent kon slechts één vragenlijst invullen.
- De vragenlijst is online, via de browser, ingevuld.
- Het online veldwerk is door DUO in eigen beheer uitgevoerd.

De gerealiseerde steekproef is gecheckt op de volgende variabelen:

- grootte van de school (uitgedrukt in het aantal leerlingen);
- regio (noord, midden, zuid);
- denominatie (openbaar, katholiek, protestants-christelijke).

3.2 Onderzoeksdoelgroepen en steekproefsamenstelling

Kwalitatief onderzoek

Voor het kwalitatieve onderzoek bestaat de doelgroep uit functionarissen die inhoudelijk en/of financieel nauw betrokken zijn bij de aanschaf van methoden en andere educatieve materialen in het basisonderwijs. Daarbij zijn de volgende onderzoeksdoelgroepen onderscheiden:

- (Adjunct)directeuren basisscholen;
- Intern begeleiders;
- Onderwijsbegeleidingsdiensten;
- Schoolleveranciers.

In eerste instantie zouden tevens bovenschools managers/financieel medewerkers van schoolbesturen in het kwalitatieve onderzoek worden betrokken, maar gebleken is dat deze doelgroep niet nauw betrokken is bij de aanschaf van leermiddelen.

De volgende steekproef is gerealiseerd:

- drie gesprekken met een (adjunct)directeur: één adjunct-directeur die werkzaam is op een oecumenisch geworden PC-school met 250 leerlingen, één directeur van een katholieke school met 240 leerlingen en één directeur van een openbare school met 500 leerlingen;
- twee gesprekken met een intern begeleider: één intern begeleider die werkzaam is op een PC-school met 250 leerlingen (er was tevens een leerkracht bij het gesprek aanwezig) en één intern begeleider die werkzaam is op een daltonschool met 200 leerlingen;
- twee gesprekken waarbij zowel de directeur als de intern begeleider aanwezig waren: het betreft één oecumenische school met 150 leerlingen en één PC-school met 160 leerlingen;
- twee gesprekken met iemand van een onderwijsbegeleidingsdienst: één teamcoördinator van het onderwijsinformatiecentrum en één informatiespecialist;
- twee gesprekken met iemand van een schoolleverancier: één bedrijfsleider en één didactisch medewerker.

Kwantitatief onderzoek

Voor het kwantitatieve onderzoek bestaat de doelgroep uit (adjunct)directeuren basisonderwijs en intern begeleiders, waarbij in totaal een steekproef van n=737 is gerealiseerd:

N=269 (ADJUNCT)DIRECTEUREN;

- n=468 intern begeleiders.

Om inzicht te geven in de nauwkeurigheidsmarges bij diverse steekproefgroottes is hieronder een tabel opgenomen waarin bij verschillende steekproefgroottes de bijbehorende nauwkeurigheidsmarges zijn vermeld. Hierbij is uitgegaan van een betrouwbaarheid van de resultaten van 95% (betrouwbaarheid = de mate waarin bij herhaalde meting, dezelfde resultaten worden verkregen).

Steekproefgrootte	Uitkomst 50%-50%	Uitkomst 75%-25%	Uitkomst 90%-10%
100	9,8%	8,5%	5,9%
200	6,9%	6,0%	4,2%
300	5,7%	4,9%	3,4%
400	4,9%	4,2%	2,9%

Toelichting op de tabel

Bij een steekproef van n=300 dient er bij een resultaat '75% van de basisschooldirecteuren gebruikt het geld ten behoeve van de eigen reserves en 25% niet' rekening mee te worden gehouden dat de werkelijke percentages zullen liggen tussen respectievelijk:

- positief: tussen de 70,1% (75% -/- 4,9%) en 79,9% (75% + 4,9%);
- niet positief: tussen de 20,1% - 29,9%.

3.3 Vragenlijst

Kwalitatief onderzoek

De single interviews zijn gevoerd aan de hand van een vraagpuntenlijst: een checklist waarin de onderwerpen zijn opgenomen die aan de orde dienden te komen. Deze vraagpuntenlijst is in overleg met de opdrachtgever opgesteld.

De interviewer was vrij, uiteraard binnen de kaders van het doel van onderzoek, de interviews zoveel mogelijk te laten aansluiten bij de antwoorden van de geïnterviewde.

In de vraagpuntenlijst waren de volgende items opgenomen:

- mate van bewustzijn en perceptie inzake werken met 'oud' materiaal;
- oordeel over het werken met 'oud' materiaal;
- mate van bewustzijn inzake het lage investeringsbedrag (indien mogelijk een check in de boekhouding);
- redenen om methoden niet eerder te vernieuwen;
- verschillen in vernieuwingsdrang per vak;
- redenen om voorzichtig te zijn als het gaat om investeren in educatieve materialen;
- de invloed van de nieuwe lumpsumregeling op het investeringsbeleid inzake educatieve materialen;
- het tijdstip waarop invoeringsbeslissingen worden genomen en de verschuiving van dat tijdstip;
- etc.

De single interviews namen gemiddeld een uur in beslag en zijn op locatie (bij de respondenten op het werk) afgenomen door een ervaren projectleider van DUO.

Kwantitatief onderzoek

Voor het kwantitatieve onderzoek is een vragenlijst opgesteld waarbij de resultaten van het kwalitatieve onderzoek als input hebben gediend. Op deze manier worden de resultaten van het kwalitatieve onderzoek gekwantificeerd.

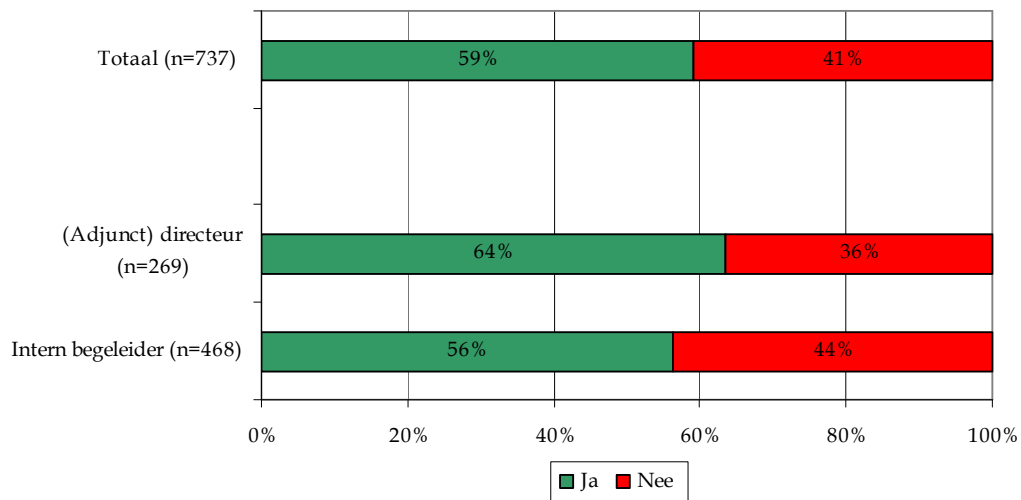
De vragenlijst bestond uit circa 25 vragen, waarvan circa 5 open vragen. Alle mogelijke redenen die uit de kwalitatieve fase naar voren zijn gekomen, zijn hierbij aan de respondenten voorgelegd.

4 RESULTATEN

4.1 Werken met leermiddelen van 8 jaar of ouder

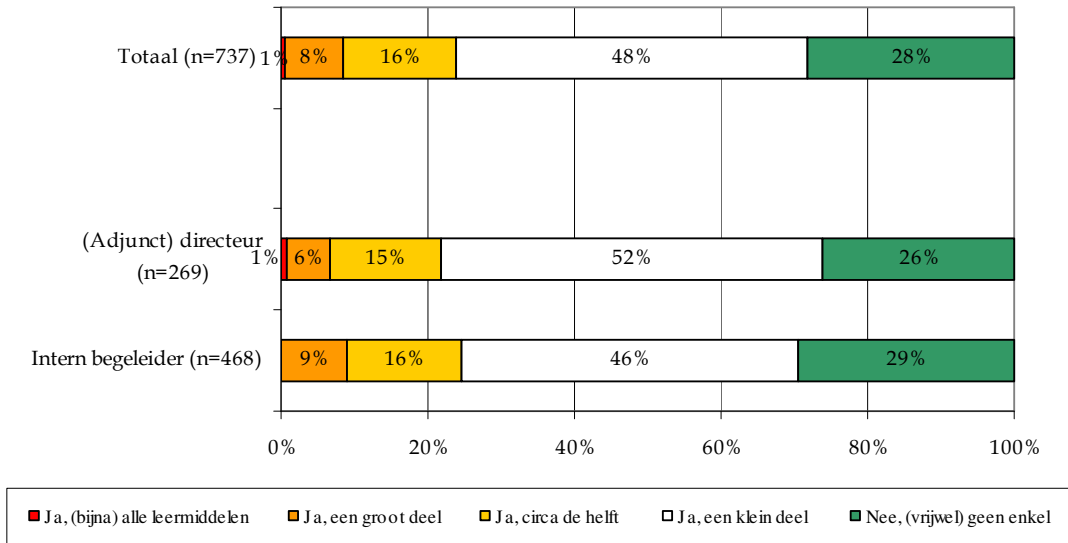
Eerst is aan de respondenten gevraagd of men bekend is met het feit dat een groot deel van de basisscholen met leermiddelen werkt van 8 jaar of ouder.

Was u bekend met het feit dat een groot deel van de scholen met leermiddelen werkt die 8 jaar of ouder zijn?

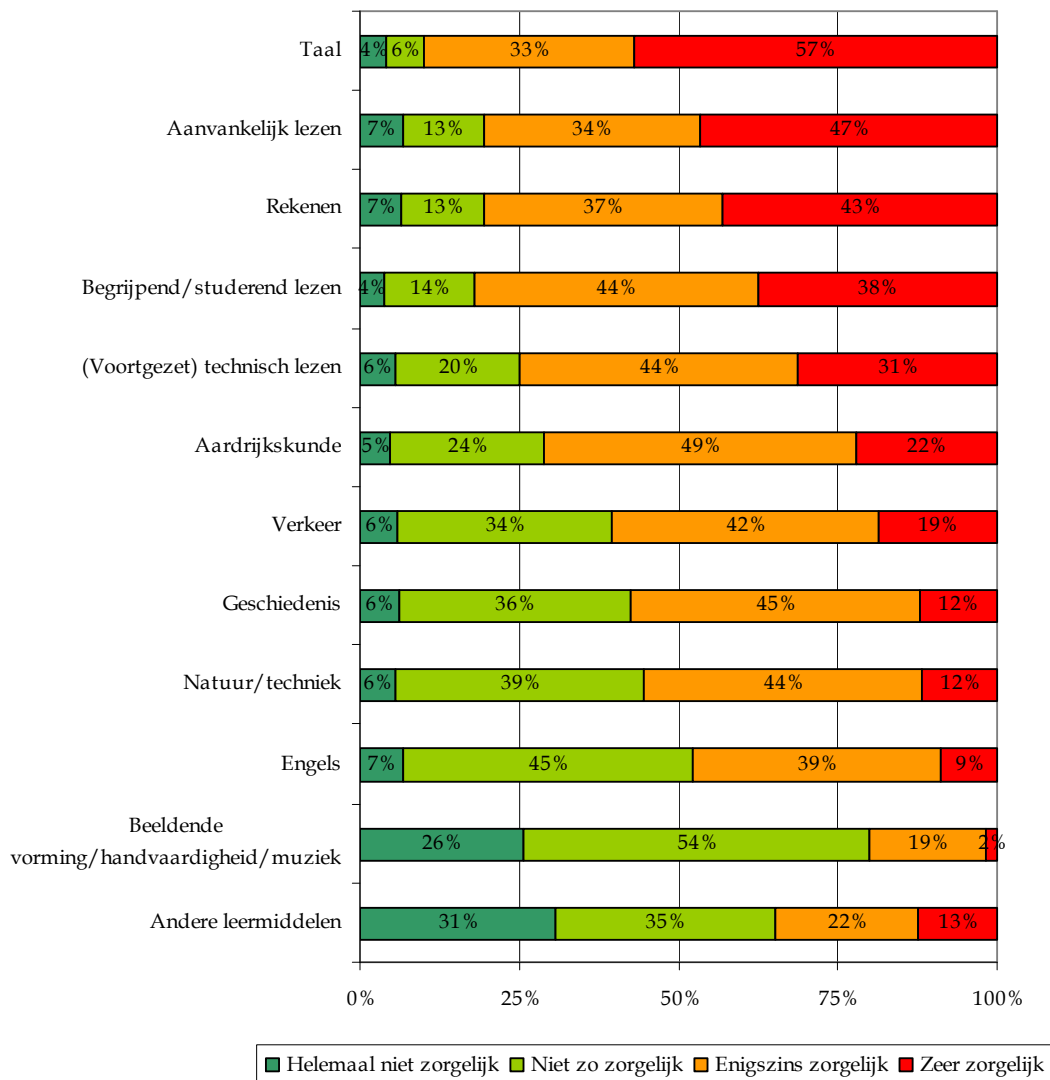
Het blijkt dat een meerderheid van de respondenten (59%) daarmee bekend is. (Adjunct)directeuren zijn er relatief vaker mee bekend dan intern begeleiders (64% versus 56%).

Wordt op uw school met leermiddelen gewerkt die 8 jaar of ouder zijn?

Bijna driekwart van de respondenten (72%) geeft aan dat op de eigen school wordt gewerkt met leermiddelen van 8 jaar of ouder. In circa de helft van de gevallen betreft dit overigens een *klein* deel van de leermiddelen (48%). Een kwart van de respondenten geeft te kennen dat *minimaal* de helft van de gebruikte leermiddelen op school 8 jaar of ouder is.

Voor welke methoden beschouwt u het als zorgelijk dat scholen daar 8 jaar of langer mee werken?

Voor de meeste vakken beschouwt een meerderheid van de respondenten het als enigszins of zeer zorgelijk als scholen 8 jaar of langer met een methode werken. Een meerderheid van de respondenten (57%) beschouwt het als *zeer* zorgelijk als scholen 8 jaar of langer met een taalmethode werken. Andere vakken waarbij het relatief vaak als zorgelijk wordt beschouwd, zijn lezen en rekenen.

8 jaar of langer met een *aardrijkskunde* methode werken wordt relatief vaker als zorgelijk beschouwd dan 8 jaar of langer met een *geschiedenis* methode werken (respectievelijk 71% en 57%).

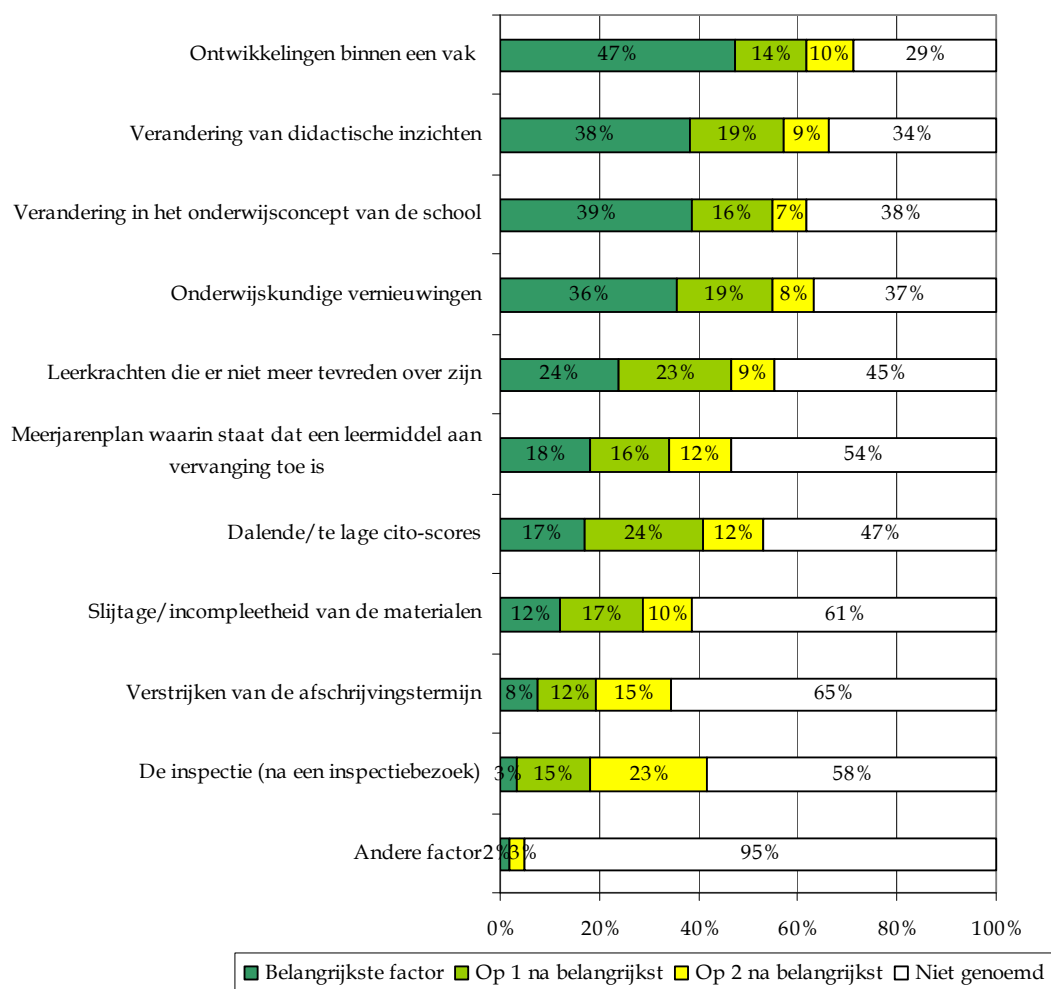
Voor de vakken beeldende vorming/handvaardigheid/muziek en voor andere leermiddelen beschouwt een meerderheid (80% en 66%) het als niet zo of helemaal niet zorgelijk dat scholen daar 8 jaar of langer mee werken.

Voor wat betreft het vak Engels is men verdeeld.

4.2 Investeringsredenen

Vervolgens is aan de respondenten een aantal mogelijke factoren voorgelegd die bepalen dat een bepaald leermiddel aan vervanging toe is. Men kon aangeven welke van deze de belangrijkste, de op één na belangrijkste of de op twee na belangrijkste factor was.

Wat zijn de belangrijkste factoren die bepalen dat een bepaald leermiddel aan vervanging toe is?

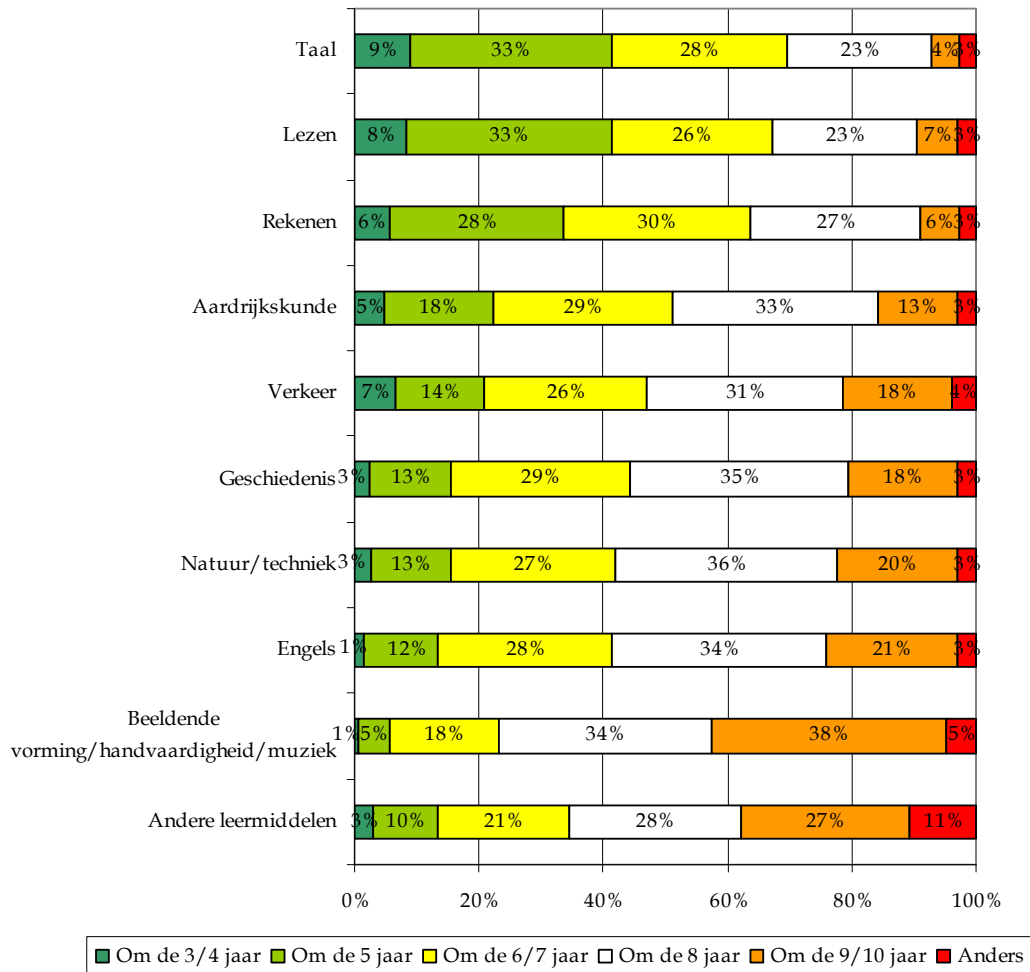
De volgende factoren worden door een meerderheid van alle respondenten als meest belangrijk beschouwd (in de zin van genoemd als belangrijkste, op één na belangrijkste of op twee na belangrijkste factor):

- Ontwikkelingen/veranderingen binnen een bepaald vak (71%);
- Verandering van didactische inzichten (66%);
- Verandering in het onderwijsconcept/ de onderwijsvisie van de school (bijvoorbeeld toegaan naar ondernemend leren) (64%);
- Onderwijskundige vernieuwingen (63%);
- Leerkrachten die er niet meer tevreden over zijn (55%);
- Dalende of te lage Cito-scores (53%).

De meest genoemde *belangrijkste* factor is 'ontwikkelingen/veranderingen binnen een bepaald vak' (47%).

4.3 Vervangingsfrequentie van methoden

Wat ziet u zelf als de ideale vervangingsfrequentie voor de volgende methoden?

Uit het onderzoek komt niet alleen naar voren dat de ideale vervangingsfrequentie van methoden per vak verschilt, maar ook dat er onderling veel verdeeldheid bestaat over wat men zelf als ideaal ziet.

Voor wat betreft de basisvakken taal, lezen en rekenen ligt de ideale vervangingsfrequentie hoger dan voor de andere vakken. Een relatief grote groep – maar geen meerderheid – ziet voor deze basisvakken bij voorkeur dat de methoden om de drie, vier of vijf jaar vervangen worden (taal 42%, lezen 41% en rekenen 34%).

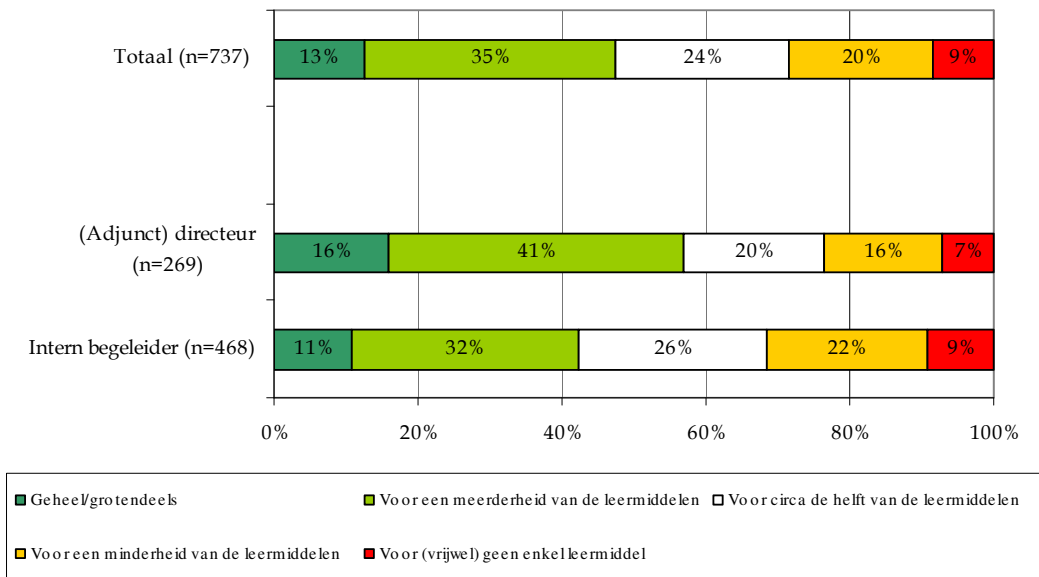
Voor de volgende vakken ziet een meerderheid een vervangingsfrequentie van ‘om de zes/zeven jaar of vaker’ als ideaal:

- Taal (70%);
- Lezen (67%);
- Rekenen (64%);
- Aardrijkskunde (52%).

Voor de volgende vakken geldt dat een meerderheid een vervangingsfrequentie van ‘om de acht jaar of minder vaak’ als ideaal ziet:

- Beeldende vorming/handvaardigheid/muziek (72%);
- Natuur/techniek (56%);
- Engels (55%);
- Geschiedenis (53%);
- Andere leermiddelen (55%).

In hoeverre komt de daadwerkelijke vervangingsfrequentie van leermiddelen op uw school overeen met uw ideale vervangingsfrequentie?

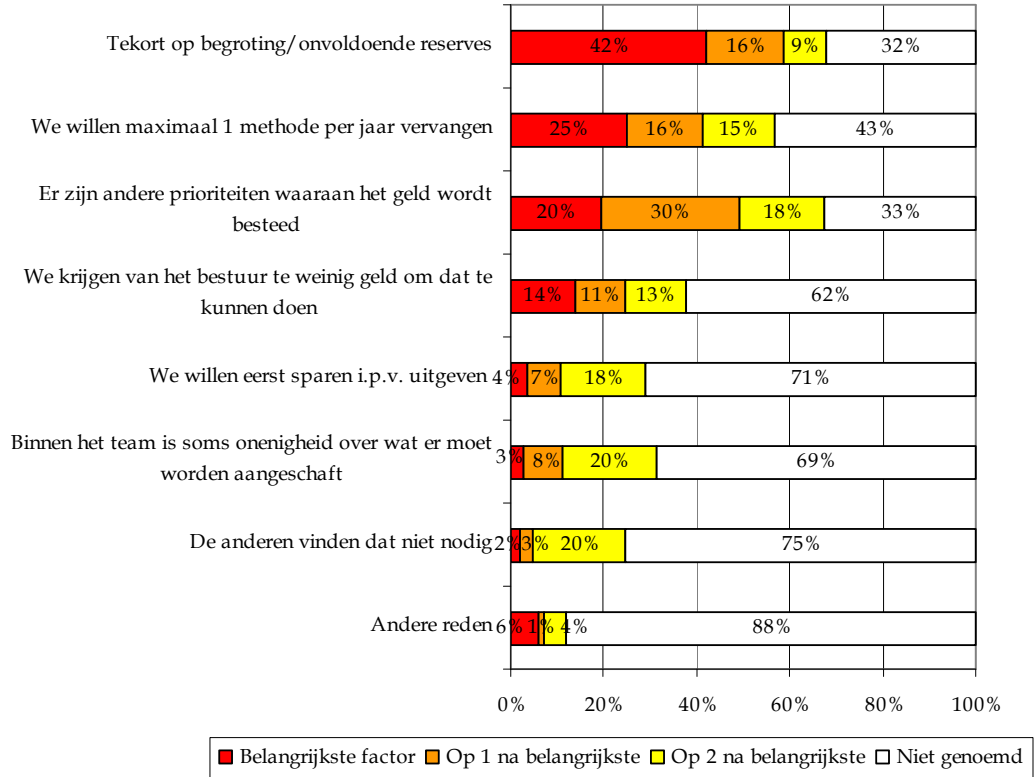
Voorts zien we onderling veel verdeeldheid bestaan tussen de *ideale* vervangingsfrequentie en de *daadwerkelijke* vervangingsfrequentie van leermiddelen. Iets minder dan de helft van de respondenten (48%) geeft te kennen dat de daadwerkelijke vervangingsfrequentie geheel, grotendeels of voor een meerderheid van de leermiddelen overeen komt met de ideale vervangingsfrequentie.

Voor een krappe meerderheid van de respondenten (53%) geldt dat de daadwerkelijke vervangingsfrequentie slechts voor de helft of een kleiner deel van de leermiddelen overeenkomt met de ideale vervangingsfrequentie.

Opvallend is dat (adjunct)directeuren relatief vaker aangeven dat de ideale vervangingsfrequentie geheel, grotendeels of voor een meerderheid van de leermiddelen overeenkomt met de daadwerkelijke vervangingsfrequentie dan intern begeleiders (respectievelijk 57% en 43%).

Aan alle respondenten waarbij de daadwerkelijke vervangingsfrequentie niet overeenkomt met de ideale vervangingsfrequentie, is vervolgens gevraagd wat de drie belangrijkste factoren zijn die bepalen dat leermiddelen op de school niet eerder worden vervangen dan men idealiter zou willen.

Wat zijn de belangrijkste factoren die bepalen dat leermiddelen niet eerder worden vervangen dan u idealiter zou willen?

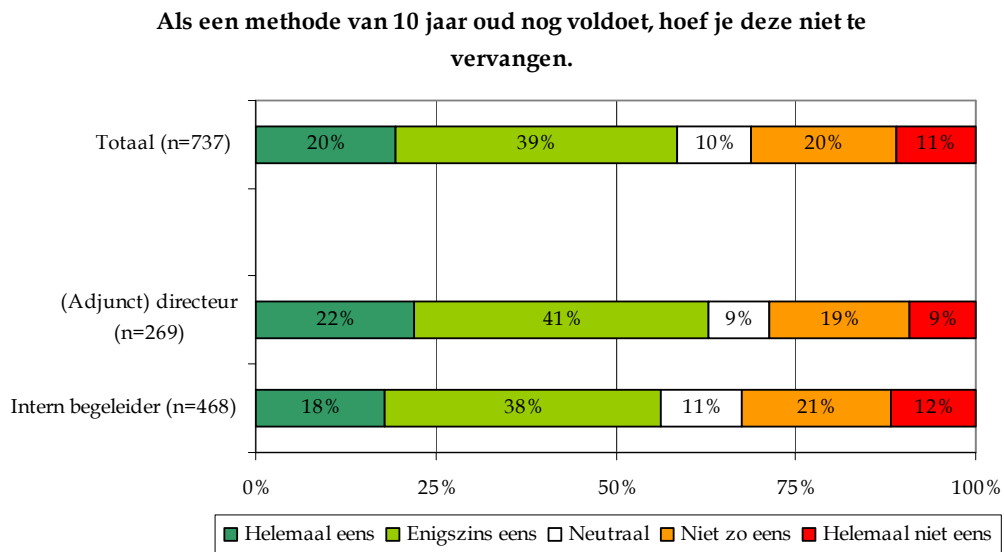

Uit het onderzoek blijkt dat de volgende factoren door een meerderheid van de respondenten als meest belangrijk worden gezien (in de zin van genoemd als belangrijkste, op één na belangrijkste of op twee na belangrijkste factor):

- Vanwege een tekort op de begroting/ onvoldoende reserves (een zeer grote groep beschouwt dit zelfs als de allerbelangrijkste oorzaak) (67%);
- Omdat er andere prioriteiten zijn waaraan het geld wordt besteed (bijvoorbeeld ict, meubilair, etc.) (68%);
- Omdat we als school per jaar maximaal één methode willen vervangen (56%).

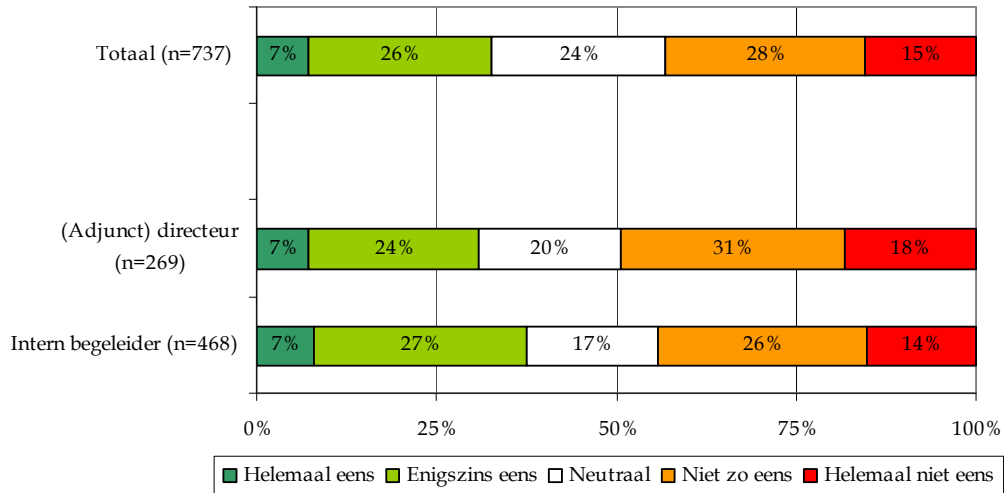
4.4 Reacties op diverse stellingen

Aan de respondenten is een aantal stellingen voorgelegd met de vraag in hoeverre men het ermee eens of oneens is.

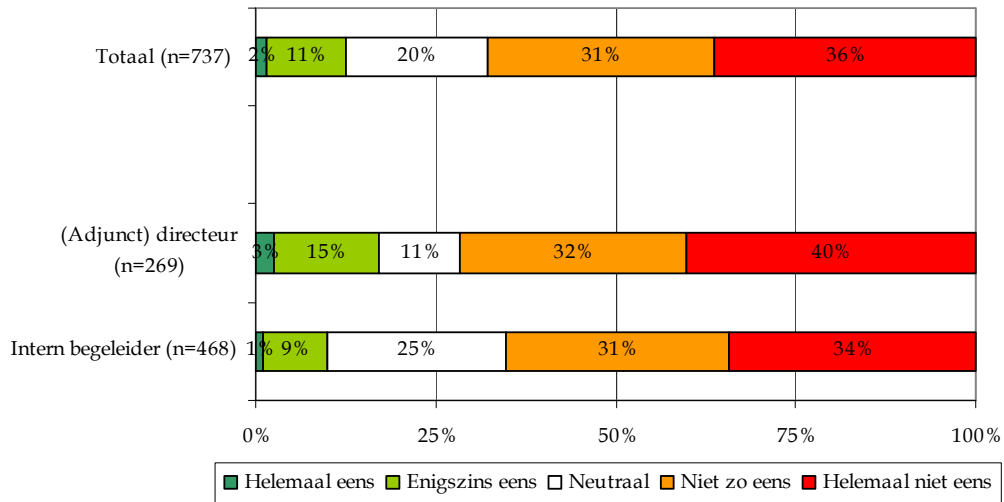
Een meerderheid van de respondenten is het (helemaal of enigszins) eens met de stelling dat als een methode van 10 jaar oud nog voldoet, je deze niet hoeft te vervangen (59%). Bijna eenderde (31%) is het hier overigens niet mee eens.

Vanwege de lumpsumregeling is onze school enigszins voorzichtig met de investering in leermiddelen.

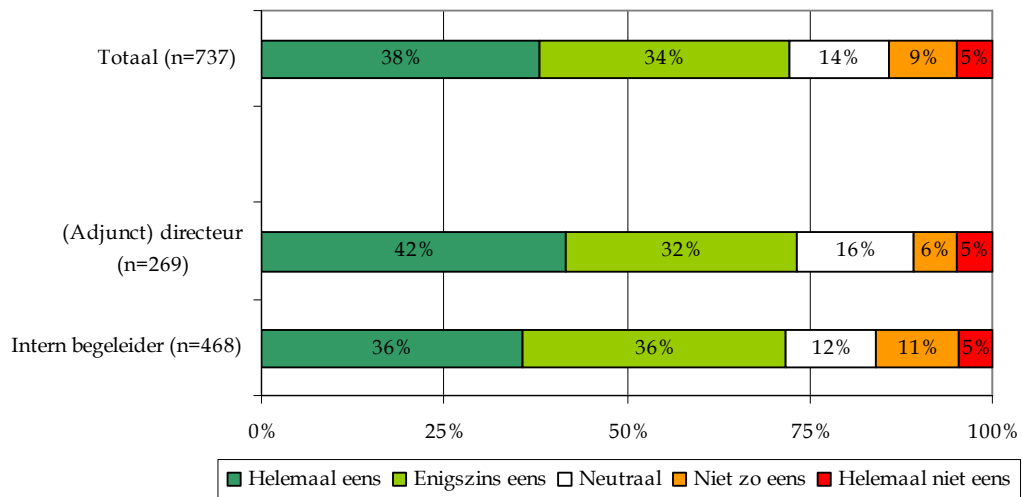
De stelling 'Vanwege de lumpsumregeling is onze school enigszins voorzichtig met de investering in leermiddelen' roept verschillende reacties op. De grootste groep - maar geen meerderheid - is het niet eens met deze stelling (43%), terwijl eenderde het er wel mee eens is.

Wij hebben geld dat voor leermiddelen begroot was, wel eens aan andere zaken besteed.

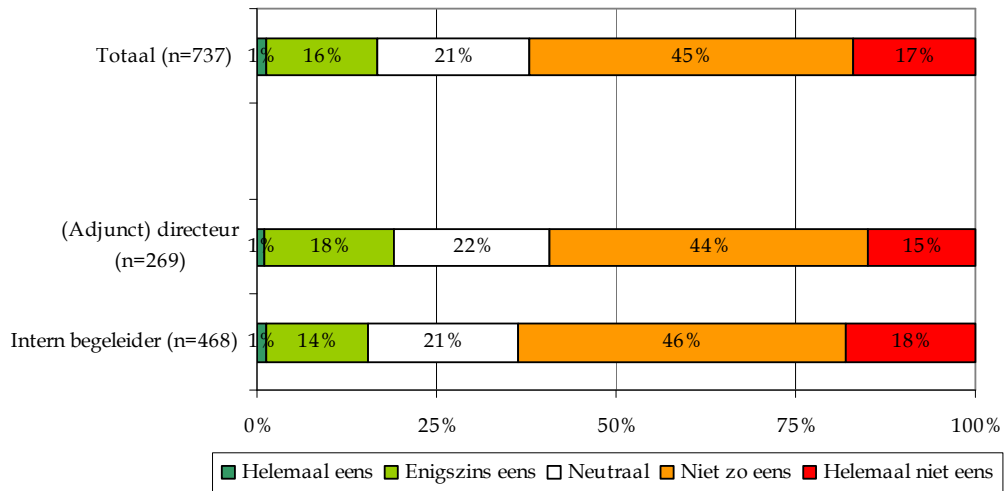
Een minderheid van de respondenten (13%) geeft aan dat de school geld dat voor leermiddelen begroot was, wel eens aan andere zaken heeft besteed.

Liever een bovengemiddelde leerkracht met een verouderde methode, dan een gemiddelde leerkracht met een nieuwe methode.

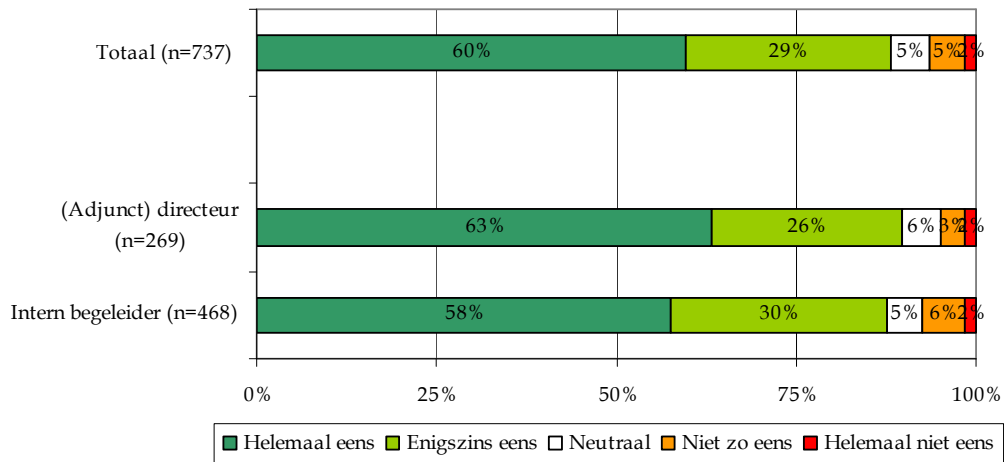
Een ruime meerderheid (72%) ziet liever een bovengemiddelde leerkracht met een verouderde methode, dan een gemiddelde leerkracht met een nieuwe methode.

De meeste methoden van 8 of 9 jaar zijn niet verouderd.

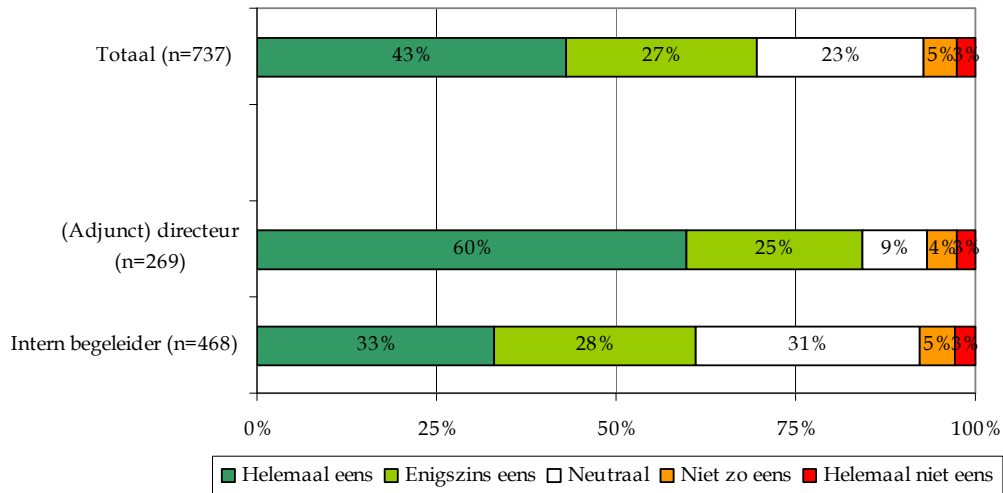
Een meerderheid van de respondenten (62%) is het niet eens met de stelling dat de meeste methoden van 8 of 9 jaar niet verouderd zijn.

Wij vernieuwen niet om het vernieuwen: het moet duidelijk een noodzaak hebben.

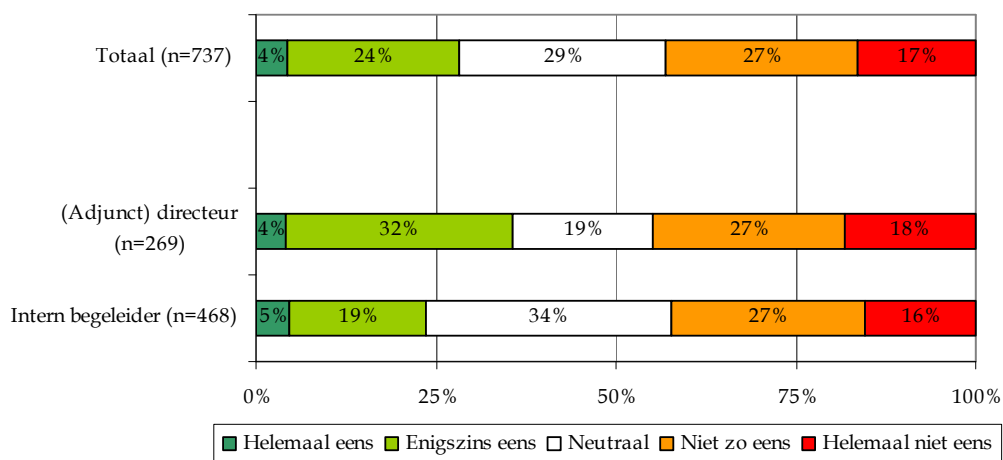
Een ruime meerderheid van de respondenten (89%) geeft aan niet te vernieuwen om te vernieuwen. Vernieuwen moet met andere woorden duidelijk een noodzaak hebben.

Ons bestuur/bestuur bureau heeft de financiën goed op orde.

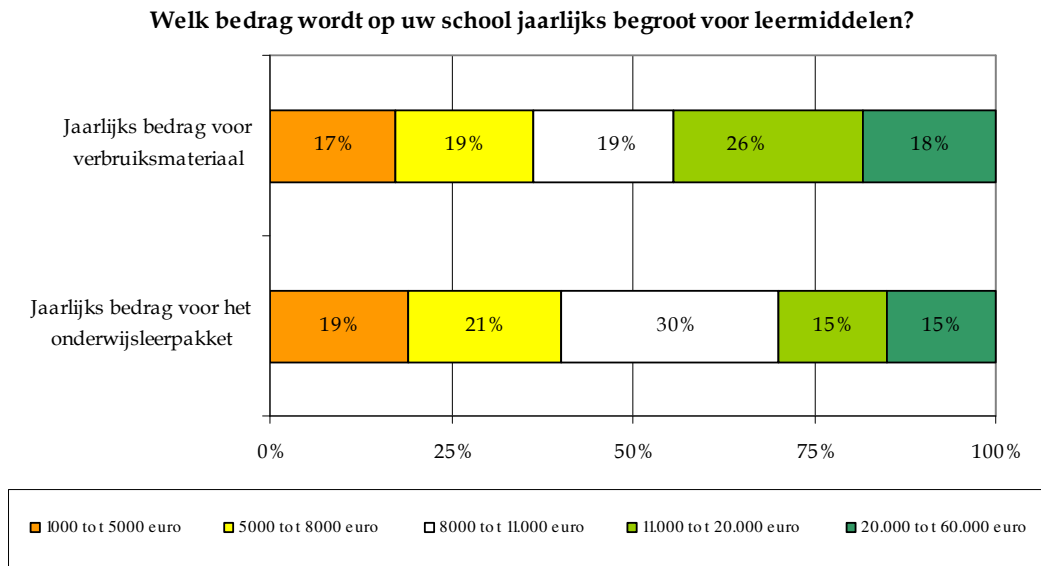
Een ruime meerderheid van de respondenten (70%) geeft aan dat het bestuur/bestuur bureau de financiën goed op orde heeft. Intern begeleiders antwoorden relatief vaak neutraal op deze stelling (31% versus 9% van de directeuren). (Adjunct)directeuren zijn het relatief vaker met deze stelling eens dan intern begeleiders (respectievelijk 85% en 61%).

Basisschooldirecteuren hebben vaak te weinig verstand van financieel management.

Er bestaat verdeeldheid over de stelling dat basisschooldirecteuren vaak te weinig verstand hebben van financieel management. De grootste groep – maar geen meerderheid (44%) – is het niet eens met deze stelling, terwijl ruim een kwart (28%) het er wel mee eens is. 29% antwoordt neutraal. Intern begeleiders antwoorden relatief vaak neutraal op deze stelling (34% versus 19% van de directeuren). Opvallend is dat (adjunct)directeuren het relatief vaker met deze stelling eens zijn dan intern begeleiders (respectievelijk 36% en 24%).

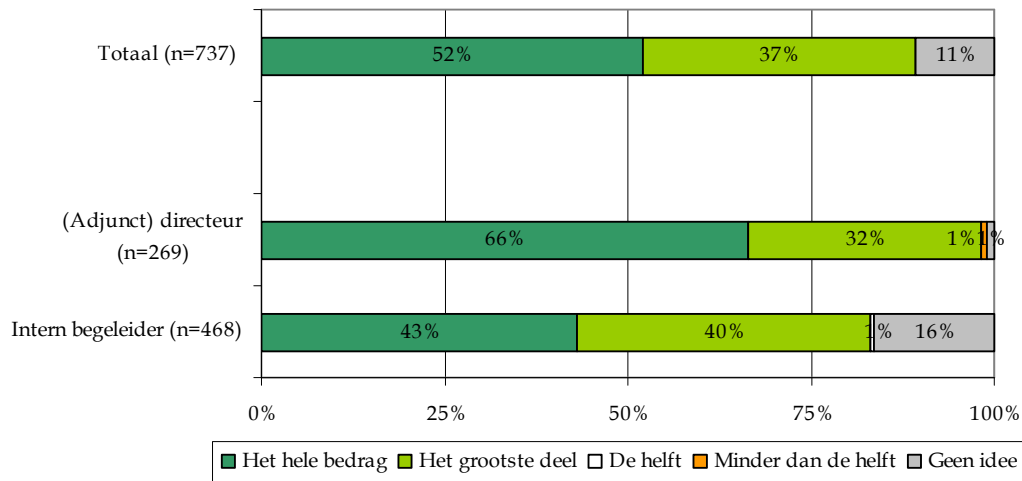
4.5 Investering in leermiddelen

Het jaarlijkse bedrag dat scholen voor het onderwijsleerpakket (methoden en dergelijke) begroten loopt zeer uiteen. De scholen noemen een – soms geschat - bedrag tussen de 1000 euro en de 60.000 euro. Het gemiddelde bedrag voor het onderwijsleerpakket is 10.662 euro (gebaseerd op 358 respondenten). Overigens kan een groot deel van de respondenten geen bedrag noemen. Zij geven bijvoorbeeld aan dat het bedrag sterk wisselend per jaar is.

Het jaarlijkse bedrag voor verbruiksmateriaal (onder andere werkboeken) loopt eveneens zeer uiteen. De scholen noemen een bedrag tussen de 1000 euro en de 50.000 euro. Het gemiddelde bedrag voor verbruiksmateriaal is 12.125 euro (gebaseerd op 361 respondenten). Een groot deel van de respondenten kan wederom geen bedrag noemen.

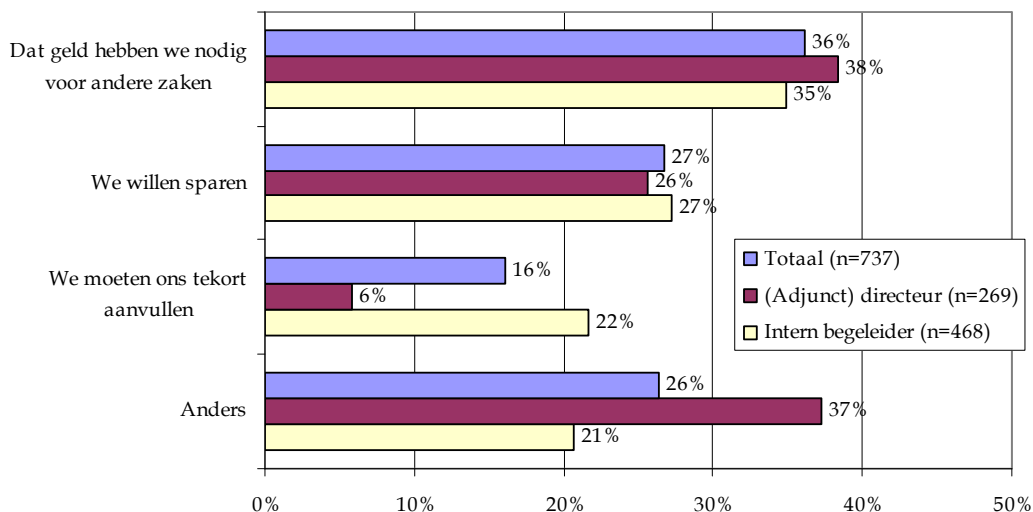
In hoeverre wordt het begrote bedrag voor leermiddelen, daadwerkelijk aan leermiddelen besteed op uw school?

Iets meer dan de helft van de respondenten (52%) geeft aan dat het hele begrote bedrag voor leermiddelen, daadwerkelijk aan leermiddelen wordt besteed. Daarnaast maakt een relatief grote groep (37%) kenbaar dat het grootste deel van het begrote bedrag daadwerkelijk aan leermiddelen wordt besteed. (Adjunct)directeuren geven relatief vaker aan dat het hele begrote bedrag aan leermiddelen wordt besteed dan intern begeleiders (respectievelijk 66% en 43%). Intern begeleiders geven relatief vaak aan er geen idee van te hebben (16% versus 1% van de directeuren).

Aan degenen die aangeven dat niet het hele begrote bedrag aan leermiddelen wordt besteed, is vervolgens gevraagd waarom niet het hele bedrag daaraan besteed wordt.

Waarom wordt niet het hele begrote bedrag aan leermiddelen besteed?

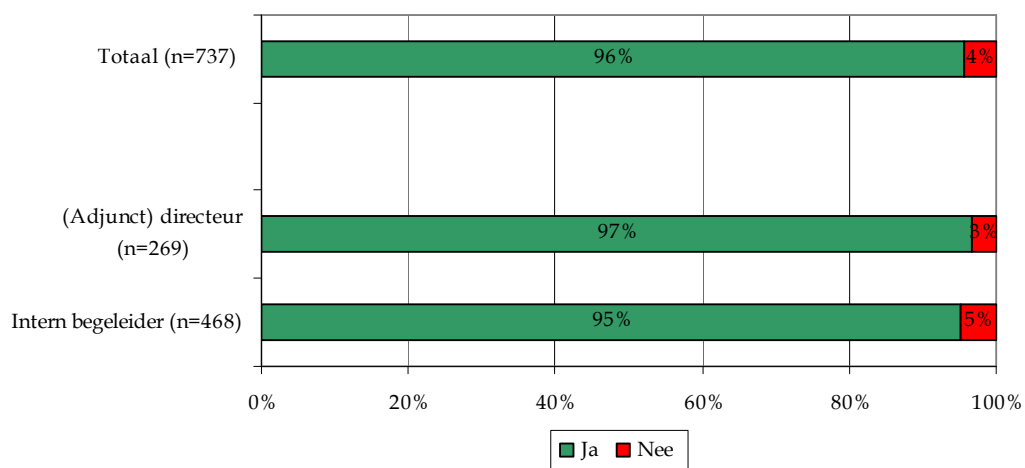

De meest genoemde reden om niet het hele begrote bedrag aan leermiddelen te besteden is dat men het geld nodig heeft voor andere zaken (36%). Genoemde voorbeelden hiervan zijn onvoorziene uitgaven, ICT en kopieerwerk. Ruim een kwart geeft als reden aan te willen sparen (27%) en 16% moet het tekort aanvullen.

In de categorie 'anders' worden met name de volgende redenen genoemd:

- De aanschaf van een methode kan goedkoper uitvallen dan begroot;
- Niet alle geplande reserveringen worden direct gerealiseerd (omdat er bijvoorbeeld nog geen keuze is gemaakt of omdat men tot andere inzichten is gekomen);
- Omdat er meer begroot is dan men uiteindelijk nodig had/omdat er ruim begroot wordt.

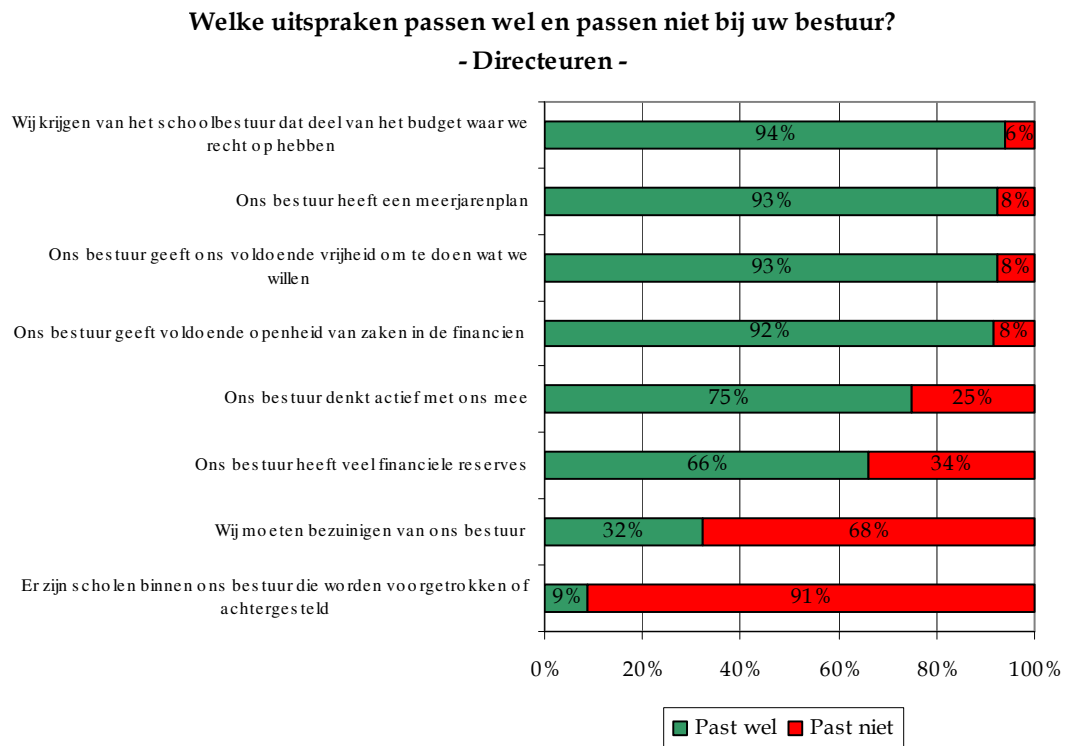
Heeft uw school een meerjarenplan of een investeringsplan voor leermiddelen?

Het overgrote deel van de respondenten (96%) geeft te kennen dat de school een meerjarenplan of een investeringsplan voor leermiddelen heeft.

4.6 Het bestuur

Aan de respondenten is een aantal uitspraken over het schoolbestuur voorgelegd, waarbij men kon aangeven welke uitspraken wel of juist niet bij het eigen schoolbestuur passen. Uit het onderzoek blijkt dat intern begeleiders niet altijd een duidelijk beeld van het bestuur hebben. Daarom hebben we ervoor gekozen om in het rapport te volstaan met een grafiek van de doelgroep '(adjunct)directeuren'.

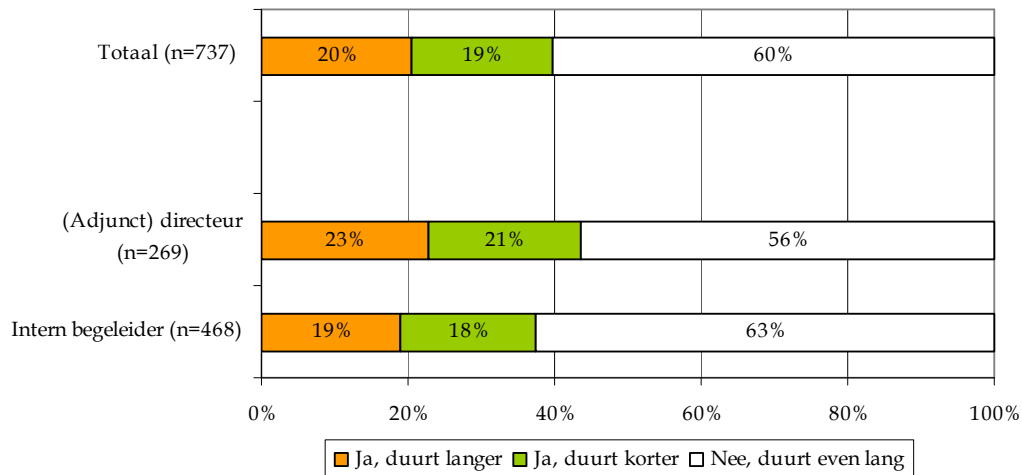

Het overgrote deel van de directeuren geeft aan dat men van het schoolbestuur dat deel van het budget krijgt waar men recht op heeft (94%), dat het bestuur van de school een meerjarenplan heeft (93%), dat het bestuur hen voldoende vrijheid geeft om te doen wat men wil (93%) en dat het bestuur voldoende openheid van zaken geeft in de financiën (92%). Verder geeft het overgrote deel aan dat de uitspraak 'Er zijn scholen binnen het bestuur die worden voorgetrokken of achtergesteld' niet past (91%).

Eveneens een ruime meerderheid geeft aan dat het bestuur actief met de school meedenkt (75%) en dat het bestuur veel financiële reserves heeft (66%). Een relatief grote groep - circa eenderde van de directeuren (34%) - geeft echter aan dat de uitspraak 'Ons bestuur heeft veel financiële reserves' niet past bij het bestuur van de school. Circa eenderde van de directeuren (32%) geeft aan te moeten bezuinigen van het bestuur.

4.7 De duur van het keuzeprocés

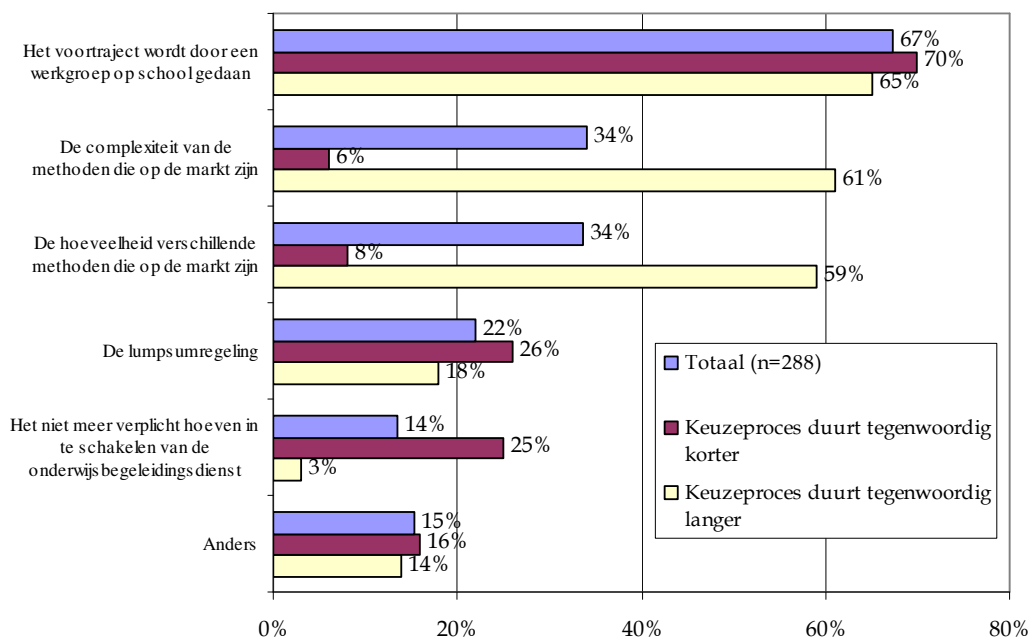
Heeft er in de afgelopen 3 jaar een verandering plaatsgevonden in de duur van het keuzeprocés rondom de aanschaf van leermiddelen?

Een meerderheid van de respondenten (60%) laat weten dat er in de afgelopen drie jaar geen verandering heeft plaatsgevonden in de duur van het keuzeprocés rondom de aanschaf van leermiddelen. De groep die aangeeft dat het keuzeprocés nu langer duurt is ongeveer even groot als de groep die aangeeft dat het keuzeprocés nu korter duurt (beide circa 20%).

Aan de groep die aangeeft dat er een verandering heeft plaatsgevonden in de duur van het keuzeprocés, is vervolgens gevraagd wat daar de oorzaak van is.

Wat is volgens u de oorzaak van het langer c.q. korter durende keuzeproces rondom de aanschaf van nieuwe methoden?

De meeste genoemde oorzaak voor een verandering van duur in het keuzeproces is dat het voortraject door een werkgroep op school wordt gedaan. Dit geldt zowel voor de scholen waarbij het keuzeproces tegenwoordig langer duurt als voor de scholen waarbij het keuzeproces tegenwoordig korter duurt. Andere relatief veelgenoemde oorzaken voor het *langer* duren van het keuzeproces zijn:

- De complexiteit van de methoden die op de markt zijn (61%);
- De hoeveelheid verschillende methoden die op de markt zijn (59%).

Andere relatief veelgenoemde oorzaken voor het *korter* duren van het keuzeproces zijn:

- De lumpsumregeling (26%);
- Het niet meer verplicht hoeven in te schakelen van de onderwijsbegeleidingsdienst (25%).

In de antwoordcategorie 'anders' worden met name de volgende redenen genoemd voor een *langer* durend keuzeproces:

- De voorbereiding wordt meer gedegen gedaan en dat kost tijd;
- Er is meer onderling overleg omdat leerkrachten er meer bij betrokken worden.

En voor een *korter* durend keuzeproces:

- Andere directeur;
- Wijziging van financieel beleid.

5 SAMENVATTING

Werken met leermiddelen van 8 jaar of ouder

Van de 737 respondenten is 59% bekend met het feit dat een groot deel van de basisscholen met leermiddelen werkt die – vanaf het moment dat ze op de markt zijn – 8 jaar of ouder zijn. (Adjunct)directeuren zijn er relatief vaker mee bekend dan intern begeleiders (64% versus 56%).

72% geeft aan dat op de eigen school wordt gewerkt met leermiddelen van 8 jaar of ouder: bij 48% betreft het een *klein* deel van de leermiddelen en bij een kwart betreft het *minimaal* de helft van de leermiddelen.

57% beschouwt het als *zeer* zorgelijk als scholen 8 jaar of langer met een taalmethode werken. Andere vakken waarbij het relatief vaak als *zeer* zorgelijk wordt beschouwd, zijn lezen en rekenen.

Investeringsredenen

De volgende factoren zijn het meest bepalend om een leermiddel te vervangen (in de zin van genoemd als belangrijkste, op één na belangrijkste of op twee na belangrijkste factor):

- Ontwikkelingen/veranderingen binnen een bepaald vak (71%);
- Verandering van didactische inzichten (66%);
- Verandering in het onderwijsconcept/ de onderwijsvisie van de school (bijvoorbeeld toegaan naar ondernemend leren) (64%);
- Onderwijskundige vernieuwingen (63%);
- Leerkrachten die er niet meer tevreden over zijn (55%);
- Dalende of te lage Cito-scores (53%).

Vervangingsfrequentie van methoden

Een relatief grote groep – maar geen meerderheid – ziet voor de vakken taal, lezen en rekenen bij voorkeur dat de methoden om de drie, vier of vijf jaar vervangen worden (taal 42%, lezen 41% en rekenen 34%).

Voor de volgende vakken ziet een meerderheid een vervangingsfrequentie van ‘om de zes/zeven jaar of vaker’ als ideaal:

- Taal (70%);
- Lezen (67%);
- Rekenen (64%);
- Aardrijkskunde (52%).

Voor de volgende vakken ziet een meerderheid een vervangingsfrequentie van 'om de acht jaar of minder vaak' als ideaal:

- Beeldende vorming/handvaardigheid/muziek (72%);
- Natuur/techniek (56%);
- Engels (55%);
- Geschiedenis (53%);
- Andere leermiddelen (55%).

48% van de respondenten geeft aan dat de *daadwerkelijke* vervangingsfrequentie geheel, grotendeels of voor een meerderheid van de leermiddelen overeen komt met de *ideale* vervangingsfrequentie. Voor 53% geldt dat de daadwerkelijke vervangingsfrequentie slechts voor de helft of een kleiner deel van de leermiddelen overeenkomt met de ideale vervangingsfrequentie. (Adjunct)directeuren geven relatief vaker aan dat de ideale vervangingsfrequentie geheel, grotendeels of voor een meerderheid van de leermiddelen overeenkomt met de daadwerkelijke vervangingsfrequentie dan intern begeleiders (respectievelijk 57% en 43%).

De belangrijkste factoren voor het niet eerder vervangen van leermiddelen dan men idealiter zou willen (in de zin van genoemd als belangrijkste, op één na belangrijkste of op twee na belangrijkste factor), zijn:

- Vanwege een tekort op de begroting/onvoldoende reserves (een zeer grote groep beschouwt dit zelfs als de *allerbelangrijkste* oorzaak) (67%);
- Omdat er andere prioriteiten zijn waaraan het geld wordt besteed (bijvoorbeeld ict, meubilair, etc.) (68%);
- Omdat we als school per jaar maximaal één methode willen vervangen (56%).

Reacties op stellingen

Een meerderheid van de respondenten is het (helemaal of enigszins) eens met de volgende stellingen:

- Wij vernieuwen niet om te vernieuwen: het moet duidelijk een noodzaak hebben (89%).
- Liever een bovengemiddelde leerkracht met een verouderde methode, dan een gemiddelde leerkracht met een nieuwe methode (72%).
- Ons bestuur/bestuursbureau heeft de financiën goed op orde (70%). Intern begeleiders antwoorden relatief vaak neutraal op deze stelling (31% versus 9% van de directeuren). (Adjunct)directeuren zijn het relatief vaker met deze stelling eens dan intern begeleiders (respectievelijk 85% en 61%).
- Als een methode van 10 jaar oud nog voldoet, hoef je deze niet te vervangen (59%). 31% is het hier niet mee eens.

Een meerderheid van de respondenten is het niet zo of helemaal niet eens met de volgende stellingen:

- Wij hebben geld dat voor leermiddelen begroot was, wel eens aan andere zaken besteed (67%).
- De meeste methoden van 8 of 9 jaar zijn niet verouderd (62%) .

Over de volgende stellingen bestaat verdeeldheid:

- Vanwege de lumpsumregeling is onze school enigszins voorzichtig met de investering in leermiddelen. 43% is het niet eens met deze stelling, terwijl eenderde het er wel mee eens is.
- Basisschooldirecteuren hebben vaak te weinig verstand van financieel management. 44% is het niet eens met deze stelling, terwijl 28% het er wel mee eens is. 29% antwoordt neutraal. Opvallend is dat (adjunct)directeuren het relatief vaker met deze stelling eens zijn dan intern begeleiders (respectievelijk 36% en 24%).

Investering in leermiddelen

Het jaarlijkse bedrag dat scholen voor het onderwijsleerpakket (methoden en dergelijke) begroten loopt zeer uiteen. De scholen noemen een – soms geschat - bedrag tussen de 1000 euro en de 60.000 euro. Het gemiddelde bedrag voor het onderwijsleerpakket is 10.662 euro (gebaseerd op 358 respondenten).

Het jaarlijkse bedrag voor verbruiksmateriaal (onder andere werkboeken) loopt eveneens zeer uiteen. De scholen noemen een bedrag tussen de 1000 euro en de 50.000 euro. Het gemiddelde bedrag voor verbruiksmateriaal is 12.125 euro (gebaseerd op 361 respondenten).

52% geeft aan dat het hele begrote bedrag voor leermiddelen, daadwerkelijk aan leermiddelen wordt besteed. 37% maakt kenbaar dat het grootste deel van het begrote bedrag daadwerkelijk aan leermiddelen wordt besteed. (Adjunct)directeuren geven relatief vaker aan dat het hele begrote bedrag aan leermiddelen wordt besteed dan intern begeleiders (respectievelijk 66% en 43%). Intern begeleiders geven relatief vaak aan er geen idee van te hebben (16% versus 1% van de directeuren). De meest genoemde reden om niet het hele begrote bedrag aan leermiddelen te besteden is dat men het geld nodig heeft voor andere zaken (36%). Genoemde voorbeelden hiervan zijn onvoorziene uitgaven, ict en kopieerwerk. 27% geeft als reden aan te willen sparen en 16% moet het tekort aanvullen.

96% van de respondenten geeft te kennen dat de school een meerjarenplan of een investeringsplan voor leermiddelen heeft.

Het bestuur

Het overgrote deel van de directeuren geeft aan dat men van het schoolbestuur dat deel van het budget krijgt waar men recht op heeft (94%), dat het bestuur van de school een meerjarenplan heeft (93%), dat het bestuur hen voldoende vrijheid geeft om te doen wat men wil (93%) en dat het bestuur voldoende openheid van zaken geeft in de financiën (92%). Verder geeft het overgrote deel aan dat de uitspraak 'Er zijn scholen binnen het bestuur die worden voorgetrokken of achtergesteld' niet past (91%).

Eveneens een ruime meerderheid geeft aan dat het bestuur actief met de school meedenkt (75%) en dat het bestuur veel financiële reserves heeft (66%). Een relatief grote groep - circa eenderde van de directeuren (34%) - geeft echter aan dat de uitspraak 'Ons bestuur heeft veel financiële reserves' niet past bij het bestuur van de school. Circa eenderde van de directeuren (32%) geeft aan te moeten bezuinigen van het bestuur.

De duur van het keuzeproces

20% van de respondenten geeft aan dat het keuzeproces rondom de aanschaf van leermiddelen sinds drie jaar langer duurt dan voorheen. 19% zegt dat het keuzeproces juist korter is gaan duren.

De meeste genoemde oorzaken voor het langer duren van het keuzeproces zijn:

- Het voortraject wordt door een werkgroep op school gedaan (65%);
- De complexiteit van de methoden die op de markt zijn (61%);
- De hoeveelheid verschillende methoden die op de markt zijn (59%).

De meeste genoemde oorzaken voor het korter duren van het keuzeproces zijn:

- Het voortraject wordt door een werkgroep op school gedaan (70%);
- De lumpsumregeling (26%);
- Het niet meer verplicht hoeven in te schakelen van de onderwijsbegeleidingsdienst (25%).

6 CONCLUSIES

Uit het onderzoek blijkt dat lesmethoden van 8 jaar of ouder niet per definitie als verouderd worden beschouwd door de basisscholen. Vanaf het moment van invoering van een nieuwe methode op school – waarbij de lezer zich dient te realiseren dat een methode dan al een aantal jaar op de markt kan zijn – ziet een meerderheid van de ondervraagden een vervangingsfrequentie van ‘om de 8 jaar of minder vaak’ zelfs als *ideaal* voor de volgende vakken:

- Beeldende vorming/handvaardigheid/muziek (72%);
- Natuur/techniek (56%);
- Engels (55%);
- Geschiedenis (53%).

Voor de volgende vakken ziet een meerderheid een vervangingsfrequentie van ‘om de zes/zeven jaar of vaker’ als ideaal:

- Taal (70%);
- Lezen (67%);
- Rekenen (64%);
- Aardrijkskunde (52%).

Voor wat betreft de basisvakken taal, lezen en rekenen ligt de ideale vervangingsfrequentie hoger dan voor de andere vakken. Een relatief grote groep – maar geen meerderheid – ziet voor deze basisvakken bij voorkeur dat de methoden om de drie, vier of vijf jaar vervangen worden (taal 42%, lezen 41% en rekenen 34%).

Op 72% van de scholen wordt met leermiddelen van 8 jaar of ouder gewerkt. Meestal betreft het overigens een *klein* deel van de leermiddelen. Het beeld dat veel basisscholen met ‘verouderde’ lesmethoden werken, dient dus enigszins genuanceerd te worden.

Voorts blijkt dat een ruime meerderheid van de ondervraagden (89%) van mening is dat het vernieuwen van een methode duidelijk een noodzaak moet hebben. Eveneens een meerderheid (59%) vindt het niet nodig een methode van 10 jaar te vervangen als deze nog voldoet. Dat een methode al 8 jaar of ouder is, is in de ogen van de ondervraagden dus geen reden ‘an sich’ om een methode te vervangen. De belangrijkste redenen om een methode te vernieuwen – los van hoe oud de methode is - zijn:

- Ontwikkelingen/veranderingen binnen een bepaald vak (71%);
- Verandering van didactische inzichten (66%);
- Verandering in het onderwijsconcept/de onderwijsvisie van de school (bijvoorbeeld toegaan naar ondernemend leren) (64%);
- Onderwijskundige vernieuwingen (63%);
- Leerkrachten die er niet meer tevreden over zijn (55%);
- Dalende of te lage Cito-scores (53%).

Bij circa de helft van de scholen (48%) komt de daadwerkelijke vervangingsfrequentie van leermiddelen geheel, grotendeels of voor een meerderheid van de leermiddelen overeen met de ideale vervangingsfrequentie. Iets meer dan de helft (53%) geeft aan dat de daadwerkelijke vervangingsfrequentie slechts voor de helft of een kleiner deel van de leermiddelen overeenkomt met de ideale vervangingsfrequentie. De belangrijkste oorzaken daarvan zijn:

- Een tekort op de begroting/onvoldoende reserves (67%);
- Andere prioriteiten waaraan het geld wordt besteed (ict, meubilair, etc.) (68%);
- Men wil per jaar maximaal één methode vervangen (56%).

De aanname dat scholen langer met methoden werken dan financieel gezien noodzakelijk is, lijkt dus niet geheel overeen te stemmen met de werkelijkheid. Uit het bovenstaande blijkt dat financiën wel degelijk een rol spelen in het niet eerder vernieuwen van methoden. De belangrijkste redenen die los van de financiële redenen genoemd worden om methoden niet eerder te vervangen, zijn dat vernieuwen een noodzaak moet hebben (waarbij de reden 'de methode is 8 jaar of ouder' niet belangrijk is) en dat scholen maximaal één methode per jaar willen vervangen (invoering van een nieuwe methode kost veel tijd en energie).

Van de ondervraagden geeft 37% aan dat het *grootste* deel van het begrote bedrag aan leermiddelen wordt besteed in plaats van het *hele* begrote bedrag. Dit betekent dat een (klein) deel van het begrote bedrag niet aan leermiddelen wordt besteed. Uit het onderzoek blijkt dat men dit geld nodig heeft voor andere zaken (bijvoorbeeld onvoorziene uitgaven, ict en kopieerwerk), dat men wil sparen en dat men het tekort moet aanvullen.

Op basis van het onderzoek kunnen wij de GEU het volgende adviseren:

- Wijs educatieve uitgeverijen erop dat vrijwel alle scholen een meerjarenplan hebben of een investeringsplan voor leermiddelen. De vervangingsfrequentie voor methoden voor de basisvakken (taal, rekenen, lezen) ligt hoger dan die voor andere vakken. Het is raadzaam om marketingacties af te stemmen op deze plannen en deze vervangingsfrequenties.
- Maak educatieve uitgeverijen duidelijk dat het merendeel van de directeuren niet wil dat methoden om de drie, vier of vijf jaar worden vervangen. Dit heeft niet zozeer met financiën te maken, maar meer met het feit dat scholen maximaal één methode per jaar willen vernieuwen (vanwege de tijd en energie die dat kost) en dat vernieuwen een duidelijke noodzaak moet hebben.